

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toimintasuunnitelma kiusaamisen ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi

Sofia Gästgivar
Mikaela Grönlund
Malin Häggdahl
Maria Korhonen

Maalahden kunta 2019

Sisällys

1. Johdanto.....	3
2. Meidän näkemyksemme kiusaamisesta.....	4
2.1 Lasten ajatuksia (2019) – Millainen on hyvä kaveri?.....	5
2.2 Esimerkkejä huoltajien ajatuksista (2019) – Millaisia muistoja sinä huoltajana toivot lapsellesi jäävän varhaiskasvatuksesta?	6
2.3 Esimerkkejä henkilökunnan ajatuksista (2019) – Millaisia muistoja sinä aikuisena toivot lapselle jäävän varhaiskasvatuksesta?.....	7
3. Kiusaamisen ehkäiseminen	8
4. Menetelmiä kiusaamisen huomaamiseksi ja siihen puuttumiseksi.....	11
5. Lähteet ja kirjallisuus.....	12

Liitteet

1. Dokumentointilomake.....	13
2. Suunnitelma kiusaamisen ehkäisemiseksi.....	14
3. Kirjallisuuslista / kirjavinkkejä.....	15

1. Johdanto

Monet luulevat, että kiusaamista esiintyy vain koulumaailmassa, mutta sitä esiintyy myös varhaiskasvatuksessa. On tärkeää tiedostaa se ja oppia aiheesta, jotta kiusaamista voidaan ehkäistä ja siihen puuttua. Tämän toimintasuunnitelman tavoitteena on toimia käytännön työkaluna Maalahden kunnan varhaiskasvatus- ja esiopetusyksiköissä tehtävässä kiusaamisen vastaisessa työssä. Jotta kiusaamista ehkäisevässä työssä onnistuttaisiin, on tärkeää antaa myös huoltajien osallistua.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus koostuu artikloista, jotka tavalla tai toisella koskettavat lasta ja lapsen oikeuksia:

2 Kaikki lapset ovat samanarvoisia ja heillä on samat oikeudet. Ketään ei saa syrjiä.

3 Lasta koskevissa päätöksissä on aina ensisijaisesti huomioitava lapsen etu.

6 Jokaisella lapsella on oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen.

12 Lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa, ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

19 Lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaanlukien seksuaalinen hyväksikäyttö.

31 Lapsella on oikeus leikkiin, lepoon ja vapaa-aikaan.

(UNICEF Sverige, Suomen UNICEF)

Varhaiskasvatukseen perustuvissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) huomautetaan, että lapsia on suojeltava väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen ja välittömän puuttumisen avulla.

2. Meidän näkemyksemme kiusaamisesta

Kiusaamisen määritelmänä voidaan pitää sitä, kun yksilö toistuvasti tai pidempiaikaisesti altistuu yhden tai useamman henkilön loukkaaville ja haavoittaville teoille (Olweus 1973).

”Kiusaaminen on aggressiivista käytöstä, joka vahingoittaa jotakuta fyysisesti tai psyykkisesti ja joka on toistuvaa, tahallista ja kohdistuu puolustuskyvyttömään henkilöön.” (Salmivalli 2003)

Fyysinen kiusaaminen

lyöminen
potkiminen
hiuksista vetäminen
töniminen
sylkeminen
kamppaaminen
leikkien pilaaminen
vaatteiden repiminen
nipistäminen
kivien heittäminen

Sanallinen kiusaaminen

loukkaaminen
nimittely
rumien sanojen käyttäminen
huhujen levittäminen
härnäminen
pilkkaaminen
ulkonäön kommentointi
selän takana puhuminen
puhumatta jättäminen
vaikeneminen jonkun
puhutella
valehtelu

Psyykinen kiusaaminen

uhkailu
manipulointi
kiristäminen
ilmeily/irvistely
ulkopuolelle jättäminen
karkuun juokseminen/
piiloutuminen
leikin sääntöjen muuttaminen
selän takana puhuminen
matkiminen
väheksyminen
sivuuttaminen

Näiden kolmen kategorian lisäksi on olemassa myös neljäs kiusaamisen muoto, objektisuhteinen kiusaaminen. Objektisuhteisessa kiusaamisessa on kyse siitä, kun kiusaaja piilottaa tai rikkoo kiusatun leluja ja omaisuutta (Perren, 2000).

Jo pienet lapset ovat tietoisia lapsiryhmän ryhmädynamiikasta. He tietävät, kuka rikkoo, päättää, kellä ei ole kavereita jne. Pienet lapset ymmärtävät varhain, ketkä lapsista saavat paljon kielteistä huomiota aikuisilta ja muilta lapsilta. (Stoor-Grenner & Kirves, 2010.)

Koko lapsiryhmä on osallinen kiusaamistilanteessa. Salmivallin (1998) mukaan kiusaamistilanteessa on eri rooleja: kiusaaja, uhri, apuri, vahvistaja, puolustaja ja ulkopuoliset. Apuri auttaa kiusaajaa osallistumalla kiusaamiseen. Vahvistaja pitää kiusaamista yllä esimerkiksi nauramalla. Puolustaja asettuu kiusatun puolelle. Ulkopuoliset eivät osallistu kiusaamiseen, mutta jättävät toimimatta, vaikka huomaavat sen.

2.1 Lasten ajatuksia (2019) – Millainen on hyvä kaveri?

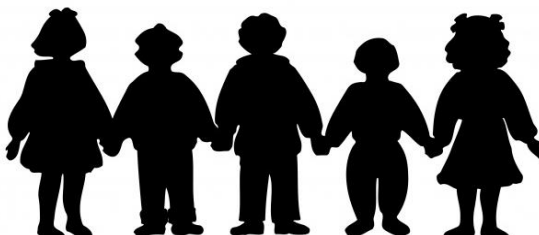
2.2 Esimerkkejä huoltajien ajatuksista (2019) – Millaisia muistoja sinä huoltajana toivot lapsellesi jäävän varhaiskasvatuksesta?

- ”Iloista ja huoletonta aikaa lapsuudessa.”
- ”Päiväkoti oli paikka täynnä leikkiä ja hauskoja tempauksia.”
- ”Lapseni sai harjoitella hyvänä kaverina olemista, kuuntelemista, oman vuoron odottamista ja muiden lasten ja aikuisten kunnioittamista.”
- ”Hauskoja muistoja kavereiden kanssa erilaisten aktiviteettien, seikkailujen, metsässä olemisen, satujen ja leikkien myötä.”
- ”Muistoja, joissa kaikki ovat mukana ja aikuiset läsnä, heistä saa turvaa tarvittaessa.”
 - ”Lapset oppivat sitoutumaan muihin lapsiin ja aikuisiin ja luomaan suhteita.”
 - ”Vakautta tulevaisuuteen.”
 - ”Kaikkia kohdellaan yhdenvertaisesti.”
 - ”Aikuiset olivat esikuvia ja uskalsivat sanoa vastaan ja ottaa vastuun tilanteista.”
 - ”Aikaa istua sylissä/saada läheisyyttä.”
 - ”Lapsille kehittyi hyvä itsetunto – hyvän itsetunnon omaava henkilö ei kiusaa eikä myöskään tule kiusatuksi.”
 - ”Kärsivällisyyttä ja anteliaisuutta.”
- ”Aikuiset määräsivät kasvattavassa tarkoituksessa ja huomauttivat, jos joku teki väärin.”
 - ”Väärin voi tehdä ja anteeksi saada.”
 - ”Oikeudenmukaisuutta ja turvaa, kaikki saivat olla mukana.”

2.3 Esimerkkejä henkilökunnan ajatuksista (2019) – Millaisia muistoja sinä aikuisena toivot lapselle jäävän varhaiskasvatuksesta?

- Turvallisuus
- Tuli nähdyksi ja huomatuksi
 - Sai apua ja tukea
 - Tunsu yhteisöllisyyttä
 - Tunsu olevansa osallinen
 - Ilo
 - Oli kavereita
- Hauskat muistot ja kokemukset
 - Luottamus
 - Läsä olevat aikuiset
 - Koki vapautta ja vastuuta
 - Tasa-arvo
- Kohdeltiin oikeudenmukaisesti
 - Hyvä lapsuus
 - Mahdollisuus vaikuttaa
- Inspiroivat oppimisympäristöt
- Tuli kohdatuksi kunnioittavasti

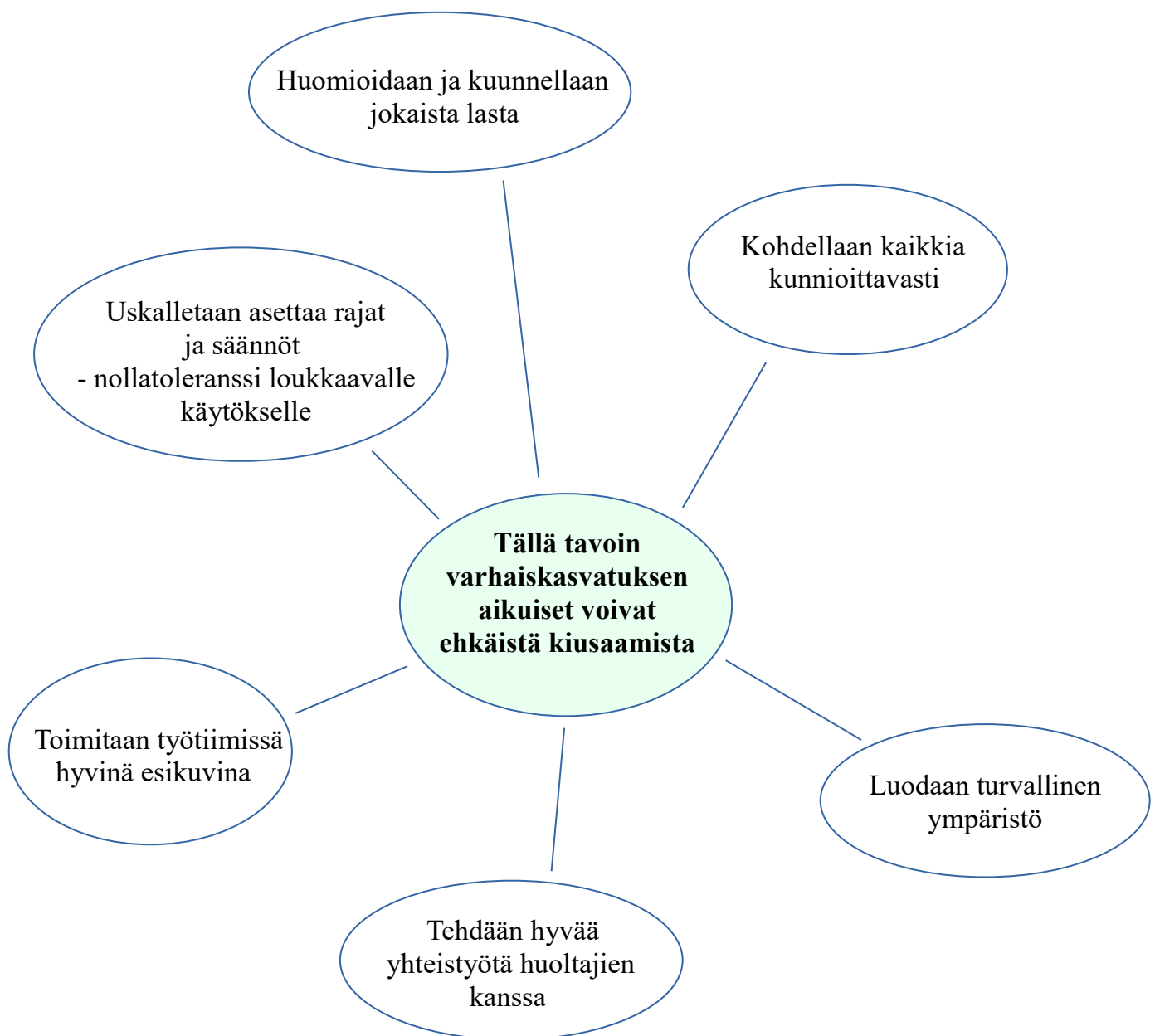

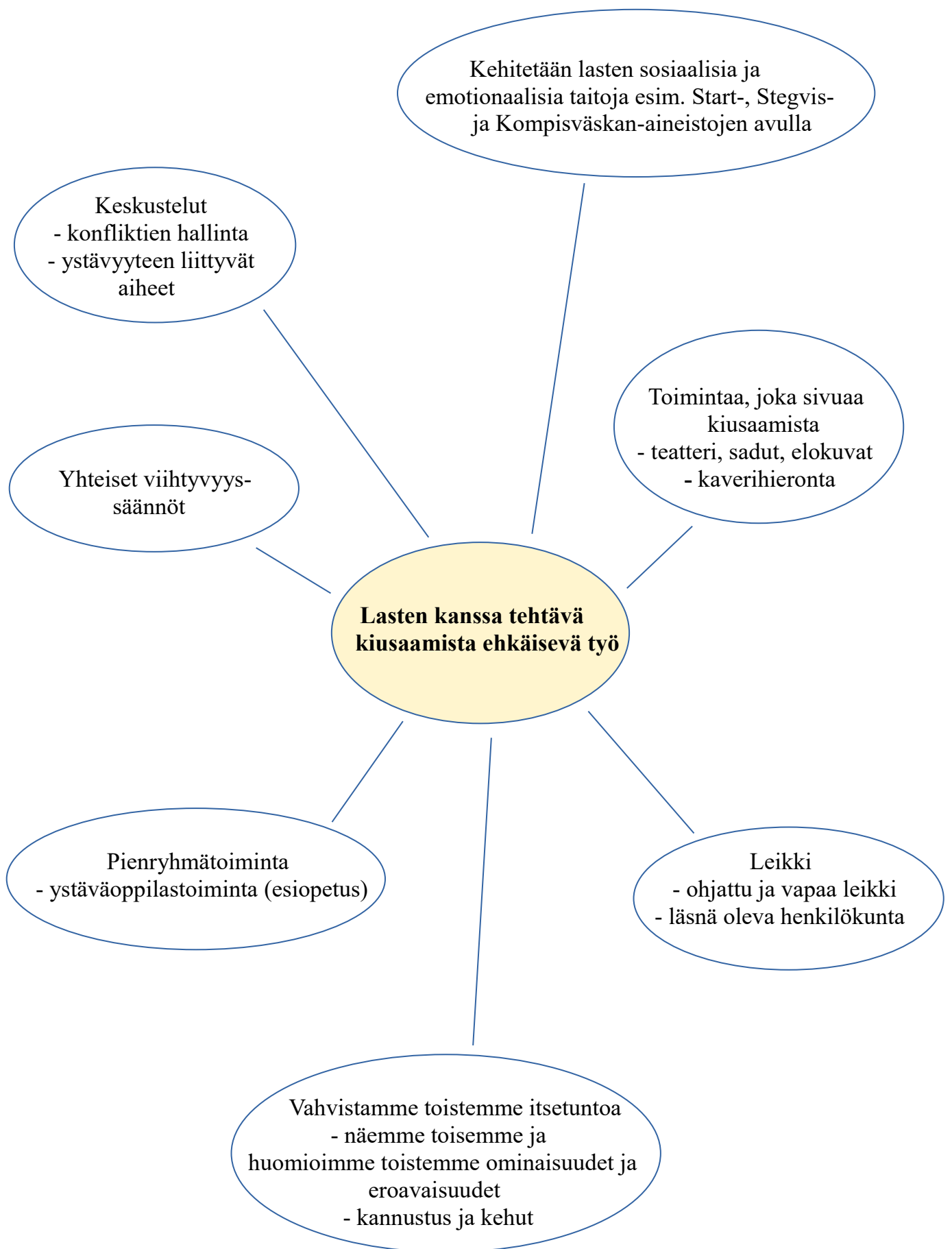
3. Kiusaamisen ehkäiseminen

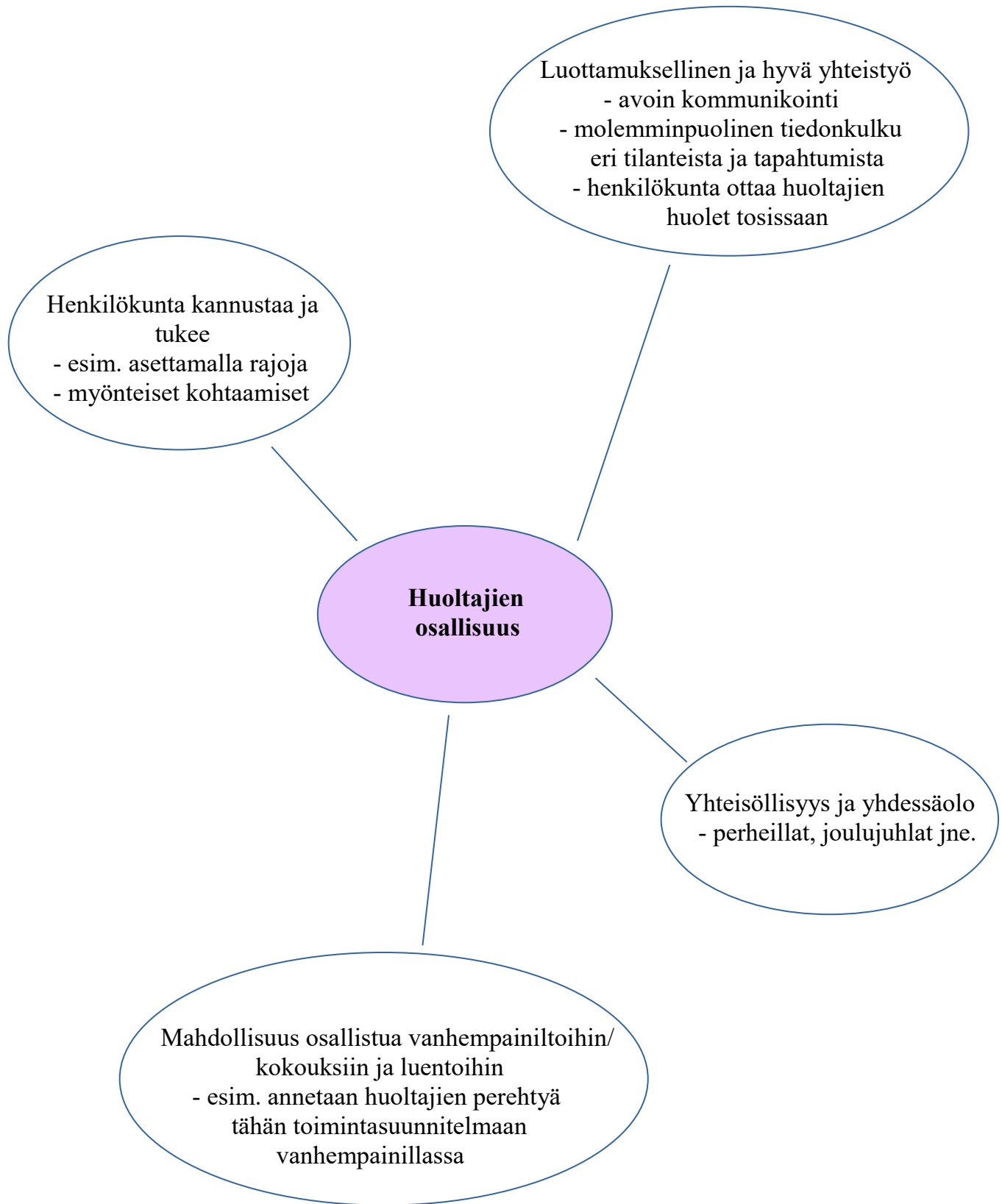
Aikuisten tulee olla läsnä olevia, tarkkaavaisia ja herkkäkuuloisia. Koko henkilökunnan on osallistuttava kiusaamista ehkäisevään työhön, jonka tulee näkyä kaikessa toiminnassa. Kiusaaminen ei jatku kauaa siellä, missä on aikuisia, jotka eivät hyväksy sitä.

Varhaiskasvatuksen johtajat ja ohjaajat vastaavat siitä, että henkilökunta perehtyy tähän toimintasuunnitelmaan joka syksy. Kun toimintasuunnitelma on käyty läpi, se kuitataan nimellä ja päivämäärällä. Liitteitä 2 ja 3 voidaan käyttää työkaluina kiusaamista ehkäisevän työn käynnistämisessä. Henkilökuntaa kannustetaan myös osallistumaan aihetta koskevaan täydennyskoulutukseen.

Mobbar även små barn? -selvityksessä (Stoor-Grenner & Kirves, 2011) ilmenee, että 2–5-vuotiaat lapset ovat kaikkein vastaanottavaisimpia oppimaan perustaitoja. Siksi on erityisen tärkeää panostaa kiusaamista ehkäisevään työhön pienten lasten keskuudessa.

4. Menetelmiä kiusaamisen huomaamiseksi ja siihen puuttumiseksi

Läsnä oleva, tarkkaavainen ja herkkäkuuloinen henkilökunta voi huomata kiusaamisen varhaisessa vaiheessa. Jos lapset luottavat aikuisiin, heidän on helpompi kertoa huolistaan.

Jokaisella lapsella on erilainen sietokyky sille, minkä kokee haavoittavaksi ja loukkaavaksi. Sen vuoksi on tärkeää, että henkilökunta tuntee ryhmänsä lapset ja tietää, miten he reagoivat eri tilanteisiin.

Jos kiusaamisesta on pieninkin epäily, henkilökunnan tulee välittömästi keskustella kyseessä olevien lasten kanssa, tilanteesta riippuen yksilöllisesti tai ryhmässä. Minkäänlainen kiusaaminen ei ole hyväksyttävää.

Henkilökunta kertoo myös huoltajille tapahtuneesta ja toimista, joihin on ryhdytty, ja sopii heidän kanssaan, mitä seuraavaksi tehdään. Henkilökunta ja huoltajat jäävät tarkkailemaan, miten lapset käyttäytyvät toisiaan kohtaan varmistaakseen, että kielteinen käytös loppuu.

Kiusattu lapsi tarvitsee tukea ja apua aikuisilta. Huoltajia kehoitetaan varaamaan aikaa ja tilaa lapsensa kanssa keskustelemiseen. On tärkeää, että lapsi saa työstää mahdollista kiusaamista ja että huoltajat saavat mahdollisuuden seurata lapsensa hyvinvointia ja viihtymistä varhaiskasvatuksessa/esiopetuksessa. Varhaiskasvatuksen/esiopetuksen henkilökunta työskentelee tietoisesti sen eteen, että lapsi tuntee olonsa turvalliseksi ja viihtyy.

Myös kiusaajat ja heidän huoltajansa tarvitsevat tukea ja apua, sillä kiusaaja voi yleensä itse huonosti. Aikuisten on yritettävä löytää syy sille, miksi lapsi käyttäytyy huonosti muita kohtaan. Lisäksi lapsi tarvitsee työkaluja löytääkseen myönteisen tavan toimia muiden kanssa. Lisäapua saa tarvittaessa erityisopettajilta, terapeuteilta, psykologeilta ja terveydenhoitajilta.

Liitteenä 1 on esimerkki asiakirjapohjasta, jota voidaan käyttää kiusaamiseen puuttumisessa ja sen seuraamisessa ja arvioimisessa. Dokumentaatiota säilytetään lukituissa tiloissa.

5. Lähteet ja kirjallisuus

Olweus, D. (1973). *Hackkycklingar och översittare*. Forskning om skolmobbing. Göteborg: Almqvist & Wiksell.

Opetushallitus. (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Helsinki: Opetushallitus

Perren, S. (2000). *Kindergarten children involved in bullying: social behavior, peer relationships, and social status*. Doctoral dissertation, Department of Psychology, University of Berne.

Salmivalli, C. (1998). *Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä*. Tampere: Gaudeamus.

Salmivalli, C. (2003). *Koulukiusaamiseen puuttuminen*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Stoor-Grenner, M. & Kirves, L. (2011). *Mobbar även små barn?*. Helsinki: Folkhälsan ja Mannerheimin lastensuojeluliitto. Kolmas painos.

Stoor-Grenner, M. & Kirves, L. *Mobbningsförebyggande arbete inom småbarnsfostran – att utarbeta en handlingsplan för att förebygga och ingripa i mobbing*

Suomen UNICEF. *Sopimus lyhennettynä* [Online] Saatavilla:
<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-lyhennettyna/>

Svenska UNICEF. *FN:s konvention om barns rättigheter* [Online] Saatavilla:
<https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#full>

Liite 1 – Dokumentointilomake / Keskustelupohja

Päivämäärä, paikka
Havainnoija
Ketkä olivat mukana?
Mitä on tapahtunut?
Mitä on tehty?
Miten etenemme?
Seuranta
Nimi

Liite 2 – Suunnitelma kiusaamisen ehkäisemiseksi

Konkreetitset toimet lukuvuoden aikana:	Tarkoitus:	Milloin?	Arviointi:
Esim. Kompisväskan	Luodaan hyviä kavereisuhteita ja kehitetään lasten sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja.	Syyskuusta alkaen	

Liite 3 –Kirjallisuuslista / kirjavinkkejä

Ruotsinkielistä kirjallisuutta aikuisille

Colnerud Gunnel; Utstött.

Coloroso Barbara; Mobbingens tre ansikten: så bryter vi våldets onda cirkel.

Ellneby Ylva; Om barn och stress – och vad vi kan göra åt de.

Höistad Gunnar; Mobbing och människovärde.

Johansson Eva; Etik i små barns värld.

Jonsdottir Fanny; Förskolebarns kamratrelationer. (myös e-kirjana)

Pape Kari; Social kompetens i förskolan - att bygga broar mellan teori och praktik.

Lamer Kari; Du får inte vara med! Att förmedla värderingar i uppfostran.

Olweus Dan; Mobbing i skolan - Vad vi vet och vad vi kan göra.

Stoor-Grenner Maria, Kirves Laura; Mobbar även småbarn?

Stoor-Grenner Maria, Kirves Laura; Mobbnings förebyggande arbete inom småbarnsfostran, att utarbeta en handlingsplan för att förebygga ingripa i mobbing.

Vehkalahti Reetta; Trygga barn.

Wikander Sara; Messagesagor – beröring som ökar ditt barns lugn, empati, kreativitet och självkänsla.

Suomenkielistä kirjallisuutta aikuisille

Haapsalo, Tiina, Kirkkopelto Katri & Repo Laura; Mun ja sun juttu!

Hamarus Päivi; Opas kiusamisen jälkihoitoon.

Höistad Gunnar; Irti kiusaamisen kierteestä.

Laine Kaarina; Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä.

Olweus Dan; Kiusaaminen koulussa.

Repo Laura; Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy.

Stoor-Grenner, Maria & Kirves, Laura; Kiusaavatko pienetkin lapset? ja Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa.

Vehkalahti, Reetta; Kehu lapsi päivässä.

Ruotsinkielisiä kirjoja lapsille

Andersson Lena; Lilla Kotten

Appelgren Tove, Vesta-Linnéa och vännerna

Bergström Gunilla; Alfons böckerna

Bertell Ann-Luise; Flyg Gonza, flyg!

Bokserien Livsgnistor för barn.

Chichester Clark; Sluta retas

Dahle Gro; Snäll

Eriksson Eva; Stures nya jacka, Lådbilen

Gripe Maria; Hugo och Josefin

Härmälä Anna; Du bestämmer själv Jori, Du hör inte hit Beiron.

Jackson Kathryn; Den skrynkliga elefanten.

Jacobsson Anders; Håkan bråkan och tjockskallarna.

Jansson Tove; Vem ska trösta Knyttet

Knutsson Gösta; Pelle Svanslös

Lindgren Barbro; Sagan om den lilla farbrorn

Nilsson Moni; Kompisen

Nilsson Ulf; Den lilla pojken och lejonet

Palm Linda; Kompisar Kompisböcker för de yngsta, 10 titlar ym.

Ray Margret; Pricken

Skåhlberg Anette; Kalle med klänning

Smallman Steve; Herr kanin får besök

Stalfelt Pernilla; Lika som bär

Stenbrink Lena; Töntiga Tobias och killgänget

Tidholm Anna-Clara; Alla får vara med

Velthuijs Max; Grodan böckerna

Wilke Carina; Rädda Vilda /Rädda Molly ym.

Wirsén Stina; Vem är arg? ym.

Suomenkielisiä kirjoja lapsille

Andersson, Lena; Pikku siilin teekutsut

Appelgren, Tove; Vesta-Linnéa ja kaverit

Bergström Gunilla; Mikko Mallikas -kirjat

Chichester Clark Emma; Kiusaaminen kielletty!

Eriksson, Eva; Teemun uusi takki

Gripe, Maria; Josefinin ystävä

Härmälä Anna; Sinä et kuulu tänne, Beiron ja Sinä päätät itse, Jori.

Jansson Tove; Kuka lohduttaisi Nytytiä?

Knutsson Gösta; Pekka Töpöhäntä -kirjat

Lindgren Barbro; Satu pikkuisesta setämiehestä

Nöstlinger, Christine; Mini on sankari.

Smallman Steve; Jänöherran yllätysvieras.

Velthuijs Max; Sammakko-kirjat.

Wirsén Stina; Kuka jää yksin? ym.

Våhlund, Elias; Käsikirja supersankareille osat 1–4.